

nevnda »Tilboðið«, sum danski ráðharrin Alberti hevði veitt honum. Hetta bar í stuttum við sær, at løgtingið kundi fáa meira vald og ávirkan, um føroyingar vóru fúsir at gjalda meira skatt. Hetta vildi ein stórir partur av føroyingunum ikki, og hetta var so avgerandi fyri valúrslitið nevnda ár, tá Oliver Effersø vann stórsigur - og eftir henda sigur kundi proklamera í fólkatinginum, »at vi færinger føler os ganske som danske«. Harumframt ávarði Effersø stjórn og ríkisdag móti føroyskum »separarismum«, sum vildu beina fyri donskum máli í Føroyum og loysa frá Danmark.

Livdi víðari

Hetta markerar alto tann politiska ósigur, sum føroyskur sjálvstýrispolitikkur var fyrri í 1906; men tó livdi sjálvstýris hugsjónin víðari, og hon kemur til sjóndar í fyrstu stevnuskránni hjá Sjálvstýrisflokkinum, sum er frá 1909, ið er soljóðandi:

- at virka fyri at útvega løgtinginum so stóra ávirkan og so stórt sjálvstýri, sum gjørligt er í góðari semju við stjórn og ríkisdag
- at varðveita tey serligu føroysku landsrættindini
- at halda fast við verandi skipan, sum ásetur, at føroysk mál eru savnað undir einum (donskum, blaðm.) ráðharra
- at hólga hátt at virka fyri at fáa løgtinginum størri inntøkur til vega
- at veita føroyska málinum somu rættindi sum donskum í øllum føroyskum viðurskiptum
- at fremja ábøtur á skulaskapin við føroyskum máli sum grundarlagi
- at eingin lóg verður sett í gildi í Føroyum, áðrenn løgtingið hevur samtykt hana í heilum líki.

Nú er klovningur komin í føroyskan politikk, og vit fáa eina tvíflokkaskipan, sum var galdandi líka til

javnaðarflokkurin fekk umboðan á tingi í 1928.

Vit kunnu taka saman um her við orðunum hjá Annfinni í Skála í »Stjórnskipanarmálinum 1946«: Hesin søgufrøðingur skrivur at høvdu føroyingar tikið við »tilboðnum«, so hevði týðningur løgtingsins vaksið munandi. »Tilboðið varð av ongum, tí danska ríkisstjórnin slakaði fyri hvøssum føroyskum mótmælum. Danskir stjórnarmenn segdu, at uppskotið snúði seg um privattilboð, sum lógmalaráðharrin Alberti hevði sett fram.

Sambandsflokkurin varð stovnaður hetta sama árið av monnum, ið ikki vildu taka við tilboðnum. Hesin flokkur umboðið serliga yvirstættina í samfelagnum: bøndur, vinnulivsmenn og tenastumenn - teir vildu varðveita samfelagið, sum tað tá var.

Sama árið varð Sjálvstýrisflokkurin stovnaður av monnum, ið høvdu hugsað sær Føroyar sum annað enn eitt hjáland - og løgtingið sum annað enn eitt ráðgevaðandi ting. Teirra hugsjón var, at løgtingið skuldi fáa ávísar heimildir, soleiðis at tað kundi taka avgerðir í serføroyskum málum.

Politiska stríðið millum Sjálvstýrisflokkinn og Sambandsflokkinn helt fram tey næstu 20 árin. Sambandsflokkurin hevði mest sum alla tíðina meirilutan á tingi. Í 1918-1920 hevði Sjálvstýrisflokkurin meirilutan av fólkavaldu tingmonnum - men eftirsum løgtingið bert var ráðgevaðandi, og sjálvstýrismenn annars høvdu lítið at siga í føroyska samfelagnum, so fekk hetta ongan avgerandi politiskan týðning.

Javnaðarflokkurin varð stovnaður í 1925 og fekk løgtingsumboðan 1928. So var enda á tvíflokkaskipanini í føroyskum politikki.

1923 varð løgtingslógin broytt - nú vóru amtmáð-

urin og provsturin ikki longur føddir tingmenn. Tingið fekk rætt til at kæra, um embætismenn gingu ikki eftir lógin - og almennir stovnar vóru ikki væl ríknir. Lógin um serføroysk viðurskipti skuldu í so stóran mun sum gjørligt leggjast fyri tingið til ummælis, áðrenn tær vóru settar í gildi. Kongur kundi senda tingið heim osfr.

1919 teknaðu føroyskir studentar (Lisberg úr Famiien) flagg okkara. Sjálvstýrismenn tóku tað skjótt til sín. Sjálvstýrisræslan víðurkendti tað sum føroyska merkið.

1928 høvdu Sjálvstýrisflokkurin og Javnaðarflokkurin meiriluta í tinginum, og teir samdu at atseta fasta millumtinganevnd, Landsnevndina, sum skuldi átaka sær summar fyrisingaruppgávur, sum higartil høvdu verið undir amtinum. Landsnevndin fekk eina skrivstovueld, og í 1939 varð Edvard Mitens tilnevndur skrivstovustjóri løgtingsins.

Ein ring tíð

1930-árin vóru ring tíð í Føroyum. Otríðatíðir gjørdur, at føroyski fiskiútflutningurin til Suður-Europa minkaði stórliga.

Samráðingar fóru fram millum ríkisstjórnina og løgtingið um at fáa bött um tær figgarliga avleiðingar av búskaparkreppuni. 1934 kom tann fyrri figgarætlanin (nevndur Finansplanurin) í gildi, hon skuldi gjalda í 5 ár. Løgtingið fekk kr. 100.000,- um árið úr ríkisskassanum + ymisk onnur rættindi. Men, figgarætlanin fekk ongantíð tann týðning, sum menn høvdu ætlað henni.

1939 kom onnur figgarætlanin, sum skuldi geva føroyingum kr. 400.000,- í 5 ár. Kriggið kom so í 1940.

Landbúnaðarábótin, sum fekk gildi í 1938, gav smámanninum líkindi at útvega sær trøð. Henda ábót fekk stóran týðning. Sambandsflokkurin, Javnaðarflokkurin og fleiri tingmenn í Sjálvstýrisflokkinum tóku undir við henni; men Sjálvstýrisflokkurin fór í tvíningar, tí Jóannes Patursson, floksformaðurin, tók ikki undir við henni. Endin varð, at Jóannes Patursson fór úr Sjálvstýrisflokkinum og fór saman við teimum, sum høvdu stovnað Vinnuflokkinn í 1935. Í felag stovnaðu hesir menn Fólkaflokkinn.

Teir menn, sum stovnaðu Sjóvinnubankan í 1932 og Vinnuflokkinn í 1935, vóru slíkir, sum stríddust fyri at geva einum frælsu samfelagsberandi føroyskum vinnulívi gróðrarlíkindi. Sjóvinnubankastjórn Thorstein Petersen var ein av teimum leiðandi í hesum nýggja flokki, sum virkaði føroyskum vinnulívi og føroyskum búskap at frama.

Eftir 9. apríl 1939, tá Danmark varð hersett av týskarum, kravdi fólkaflokkurin, at Løgtingið tók

við teimum heimildum, sum danska ríkið til tað hevði havt í hondum. Meirilutin í tinginum tók ikki undir við hesum, og Sjálvstýrisflokkurin, Sambandsflokkurin og Javnaðarflokkurin gjørdur semju við amtmann Hilberg. Úrslitið varð Bráfeingisskýrisskipan fyri Føroyar frá 9. mai 1940.

12. apríl 1940 hersettu bretar Føroyar. Teir lögdu ikki uppí ríkisrættarlugu stóðu Føroya; men teir víðurkendtu føroyska flaggið 24. apríl 1940. Áðrar hendingar vóru, at løgtingið fekk löggevvald, og Tryggingarsambandið varð sett á stovn við einkarrætti til at tekna nýggja tryggingarskjøl. Eisini eitt dømi um viljan til at menna føroyska vinnu.

Á løgtingsvalinum 24. august 1943, bartalsmessuvalið, misti Sjálvstýrisflokkurin sína løgtingsumboðan. Sperrireglan, sum kravdi ein umdømisvaldan, gjørdi hetta. Sjálvstýrisflokkurin var ikki umboðaður á tingi frá august 1943 til november 1946.

Politiskt vóru krígsárin ein heisk og hørð stríðstíð. Fólkaflokkurin fanst harðliga at Hilbert, amtmanni, og setti niður á tað, sum teir røptu samstarvspolitikkinn hjá Sambandsflokkinum og Javnaðarflokkinum. Hetta var ein tíð, tá Fólkaflokkurin hevði stórt politiskt vald og stóra ávirkan. Støða teirra til loysingarspurningin varð lýst í Dagblaðnum stutt eftir, at dagurin fyri fólkaatkvøðuna í 1946 var ásettur. Dagblaðið skrivaði, at teir veljarar, sum vildu loysing, skuldu atkvøða fyri loysing. Teir veljarar, sum ikki vildu loysing, men sum heldur ikki troystaðu sær at atkvøða fyri uppskotinum hjá donsku stjórnini, skuldu seta **nei** við stjórnaruppskotið.

Púra greitt og uttan drál

Úrslitið av fólkaatkvøðuni kenna vit øll. Eftir at kongur hevði sent løgtingið heim, varð løgtingsval ásett til 8. november 1946. Til hetta val høvdu Sjálvstýrismen og Javnaðarmenn gjørt listasamband, sum fekk 6 tingseisir. Sambandsflokkurin fekk 6 og Fólkaflokkurin 8.

23. mars 1948 kom heimastýrislógin, sum er samtykt av Sambandsflokkinum, Javnaðarflokkinum og Sjálvstýrisflokkinum. Fólkaflokkurin atkvøddi ikki fyri hesi skipan.

Ein annar flokkur, sum heldur ikki hevur tikið undir við heimastýrisskipanini, men sum ferð eftir ferð hevur lýst hana sum eina ófrælsisskipan, er Tjóðveldisflokkurin. Zakarias Wang skrivur, at Tjóðveldisflokkurin varð settur á stovn í mai 1948, og at teir menn, sum tóku stig til hesa stovnan vóru teir somu, sum høvdu virkað fyri loysing í 1946. Fleiri av hesum monnum vóru komnir aftur til Føroya eftir krígslok 1945, áðrir høvdu virkað í Føroyum -

og tikið lut í teirri politisku menning, sum hendi í Føroyum krígsárin.

Teirra politiski boðskapur var heilt greiður. Teir kravdu loysing frá Danmark - og at demokrati ella fólka-stýri skuldi virka á øllum samfelagsligum økjum - bæði politiskt og sosialt.

Fyrsti stóri valsigurin hjá Tjóðveldismonnum hendi í 1954. Kreppan fyrst í 50-árunum rakti serliga tey minni mentu. Erlendur Patursson varð í hesi tíð valdur til formann í Fiskimannafelagnum. Sambandið millum hetta felag og Tjóðveldisflokkinn fekk stóran týðning. Aftaná 2 verkføll stóðu fiskimenn so stinnir um Tjóðveldisflokkinn, at atkvøðatal floksins varð 3-faldað við valið 1954. Tað var sostatt við tí 30ja ella - um vit taka Vinnuflokkinn við - so við tí 40ja føroyska flokkinum á sjálvstýrisleið, at loysingarhugsjónin varð ferd fram pára greitt og uttan drál. Um heimastýrislógin skrivaði Erlendur Patursson í desember 1950:

»Nýggja stjórnarskipan fingur vit. Hon gevur hvørki tjóðarrættinum ella tjóðarskylduni sømdir. Undarligt er at geva gætur, hvussu tað ber til, at henda stjórnarskipan kom. Tað vóru afturhaldskeftrirnar, sum settu hana í gildi, men tað var frælsisviljin í tjóðini, sum trýsti teir til tess. Uttan loysingarmeiriluta á fólkaatkvøðuni var heimastýrislógin ikki til í núverandi líki. Hann, sum er hugtakin av hesi lóg og heldur hana vera stóran fong, dritt at geva hesi sannroynd gætur.

Heimastýrisskipanin varð tikið til tess at byrgja fyri sigri tjóðfrælsishugsjónarinnar. Tjóðin fekk táttu í staðin fyri frælsi. Harvið fór eisini ábyrgdin. So er einki at byggja á.

Eftir hesi landsins hægstu lóg hava vit ikki ábyrgd fyri okkum sjálvum og tilveru okkara. Hetta er, siga heimastýrismenninir, tað sum ger landskipan okkara so frálíka.

»...vi færinger føler os ganske som danske«, kundi Oliver Effersø proklamera í fólkatinginum eftir at hann hevði vunnið stórsigur á Jóannes Patursson á fólkatingsvalinum 1906

Høvdu føroyingar tikið við »tilboðnum« frá Alberti, lógmalaráðharra, hevði týðningur løgtingsins vaksið munandi. Men »tilboðið« varð av ongum